

Folket bestemmer

Siden 1800

Af Bent Hartvig Petersen

Fattigkommissioner fra 1802

Samtidig med at udskiftningen af landsbyernes jord og udflytningen af gårdene skabte store ændringer i landskabet, skete der noget afgørende for folkestyrets udvikling, idet de allerførste tilløb til den senere demokratiske styring af lokalområdet begyndte.

I 1802 vedtoges en Fattiglov, og for første gang i landets historie blev det samfundets opgave at tage sig af de mest hjælpeløse medborgere. Loven af 1802 foreskrev at der i hvert kirkedistrikt (pastorat) skulle oprettes en *Fattigkommission* og det blev understreget, at et hvert sogn var forpligtet til at sørge for **sine egne** fattige borgere.

Sognepræsten var født formand for kommissionen, der desuden kom til at bestå af politimesteren og 3-4 af "sognets bedste mænd" (d.v.s. de mest velhavende bønder).

Vi har kun protokollen for Fattigkommissionen for Havdrup-Skensved Sognedistrikt fra 1802-1853 og vi lader denne fortælle lidt om dette første tilløb til folkestyre. Indtil 1816 hørte Havdrup og Kr. Skensved sogne sammen i samme pastorat og først i 1816 blev Havdrup og Solrød sogne lagt sammen til samme pastorat. Fra nytår 1817 dækker protokollen derfor i stedet fattigvæsenet i Havdrup og Solrød sogne.

Pengene til at understøtte de fattigste skulle komme fra sognets beboere, primært gårdmændene, der tilsammen skulle bidrage med 4 tdr. rug, 4 tdr. byg, 2 tdr. malt og 26 Rigsdaler. Husmændene skulle hver bidrage med 8 skilling. Desuden skulle der anvendes penge fra kirketienden og for salg af de fattiges efterladenskaber efter deres død.

Der udarbejdes hvert år en "Plan for Fattigvæsenet", dels en liste for de der skal forsørges og begrundelserne herfor, dels en liste over alle pligtige bidragydere. Denne første plan fra foråret 1803 er udarbejdet af sognepræsten pastor Kynde og ser meget professionel ud.

Der er ialt "5 Fattige der bør nyde Understøttelse efter Planen" og alle 5 registreres for deres svageligheder, deres hæderlige vandel og ikke mindst understreges deres mangeårige ophold i sognene.

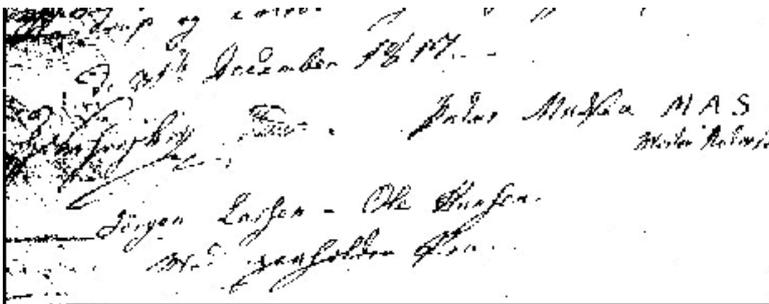
Den først registrerede er:

"Ingemann Christensen, 88 Aar gammel, som er en værdig Olding, der har levet i Havdrup Sogn i 48 aar, og som efter alles Vidnedbyrd har levet et retskaffent Liv og Levnet..."

De øvrige 4 "fattiglemmer" er opført i planen på samme måde og bidraget fra bønderne og husmændene deles ligeligt i mellem dem.

Loven foreskrev, at der desuden skulle sørges for hjemløse børn og folk, der ikke ved deres arbejde kunne tjene nok til deres eget underhold. Men vi ser ikke i protokollen, at der hjælpes andre end de 5 ovenfor nævnte fattiglemmer. Først på et langt senere tidspunkt begynder kommissionen også at yde mindre bidrag af forskellig art som forebyggende midlertidig hjælp.

Det kan undre, at der ikke var flere værdigt trængende i hele 2 sogne, men det tyder jo på, at vor egen fattig endda og at aftægtsvæsenet har virket godt nok og sørget for de øvrige gamles forsørgelse.

Fattigkommissionens protokol fra året 1817. Vi ser medlemmernes underskrifter og ser at 2 af bønderne kun har kunnet skrive deres navn "med påholden Pen". Formanden er nu pastor Henrik Samuel Schreiber

Skiftende præster og bønder kører fattigkommissionens arbejde videre, og der er intet der tyder på, at det i de efterfølgende år bliver bedre tider i landet. Man begynder dog efterhånden kun at udbetale penge til fattiglemmerne. Det har nok vist sig at være for besværligt at udbetale en del af ydelsen i naturalier. Her ser vi et eksempel fra "Fattigvæsenets Plan for Aaret 1825:

Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.

Er af os indtinget hos Huusmand Jens Andersen i Havdrup, som for ald hendes forsvarlige Pleie nyder 1 pd. Rug, 1 pd. Byg, 1/2 pd. Malt og 28 Skp. i Penge.

<i>1. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Indtægter og Udgifter</i>
<i>2. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>3. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>4. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>5. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>6. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>7. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>8. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>9. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>10. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>11. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>12. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>13. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>14. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>15. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>16. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>17. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>18. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>19. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>20. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>21. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>22. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>23. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>24. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>25. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>26. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>27. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>28. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>29. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>
<i>30. Forrige Indsieder Hans Jensens Enke - Else Hansdatter 85 Aar gl. næsten blind, aldeles i Barndom, mest sengeliggende.</i>	<i>Udgifter til Pleie og Forsvarlig Pleie</i>

I 1836 ser vi et eksempel på, hvordan kommissionen arbejder:

På et møde beslutter man at hjælpe en gammel mand, der for nylig har mistet sin kone og man beslutter at "den gamle affældige Mand" må i pleie hos andre for fattigvæsenets regning. En husmand i Havdrup har givet et tilbud på at tage ham i huset, men inden da foretager kommissionen efter mødet et besøg hos den gamle. Man beslutter, at han må have et par nye skjorter og nyt linned, da "ingen kan tage ham i Huset med det han har"!

Et stigende problem for kommissionen bliver omstrefjende folk, som ligger sognet til byrde.

1838 må man sende en regning til fattigkommissionen i Ejby sogn, fordi et omstrefjende Quindfolk har født et uægte drengbarn i Solrød sogn, som så har haft udgifter til forsørgelse, tøj m.v. og som sluttelig sørger for at transportere hende og barnet tilbage til Ejby sogn, hvor hun rettelig hører hjemme. Man har et lignende problem med et omvandrende kvindfolk, der kommer og afleverer et dødt 2 års barn til begravelse hos sognefogeden i Solrød. Barnet bliver synet og da en naturlig død er konstateret, bliver det begravet på kirkegården. Moderen, der er blevet besvangret af en ligeledes omstrefjende smedevend, forsvinder derefter skyndsomt ud af sognet igen.

I de sidste år af fattigkommissionens virksomhed begynder der at optræde flere end de sædvanlige 4-5 fattiglemmer i "planen", idet man nu også begynder at give midlertidig forebyggende hjælp. F.eks. får en enke penge til en væv og en husmand hjælp til køb af en ko.

I 1842 overgår Fattigkommissionernes arbejde til de nye sogneforstanderskaber og 11. marts noterer pastor Friis i protokollen, at kommissionens virksomhed ophører. Selv om kommissionen ikke var demokratisk valgt, ser det ud til at denne forløber for folkestyret har virket godt, og der er grund til at rose præsterne for deres dygtige ledelse.

Midlertidig sundhedskommission

Et særlig kapitel i protokollen skyldes en koleraepidemi, der omkring 1831 huserede i visse nabolande. Der nedsættes derfor nu en *sundhedskommission*, som skal træffe de nødvendige foranstaltninger i tilfælde af kolera i sognene. Det hele starter med et møde mellem præsten, herredsfogeden, politimesteren og distriktslægen, og vi ser her, at Enevældens embedsværk godt kunne være effektivt, når det var nødvendigt.

Der udnævnes bl.a. en lang række husmænd og ungarle til "portører, liigbærere og graverkarle" og en række husmandskoner til "sygepleiere". Typisk nok vælges ingen af de større bønder til dette ubehagelige og smittefarlige arbejde.

Der vælges et par udflyttede gårde til "hospitaller" og en anden udflyttet gård til karantænestation. Desuden udpeges en grund i Ulvemosen til "Begravelsesested for Cholera-liig".

Sundhedskommissionens arbejde ophører igen et års tid senere, da faren for kolera er drevet over.

Sogneforstanderskaberne fra 1842

Ved Kgl. Anordning af 13. august 1841 bestemtes det, at befolkningens kommunale anliggender på landet fremover skulle bestyres af et *amtsråd* for hvert amt og et *sogneforstanderskab* for hvert pastorat/kirkedistrikt. Sogneforstanderskabet skulle bestå af sognepræsten og lodsejere med over 32 tdr. hartkorn samt 4-9 *valgte medlemmer*. Der var nu en vis demokratisk udvælgelse af nogle af medlemmerne, men stemmeretten var begrænset til "sognets bedste mænd", d.v.s. gårdejerne. Der var slet ingen der tænkte på kvindernes valgret endnu!! Dog var sognepræsten ikke mere automatisk formand, som han havde været for fattigkommissionen.

I **Karlsunde-Karlstrup** sognedistrikt valgtes en lægmand proprietær, sognefoged og kammeråd C. Petersen, Karlslundegård til formand, medens pastor Friis foreløbig fortsatte som formand i **Havdrup-Solrød** pastorat.

I **Jersie-Kr. Skensved** pastorat var sognepræsten Hans Gammerød åbenbart for gammel eller måske for uinteressert og hans kapellan Søren Henrik Christensen bliver derfor i stedet medlem af sogneforstanderskabet og valgt til formand.

Jens Friis

Sognepræst Jens Friis var præst i Havdrup-Solrød pastorat i perioden 1839 - 1868.

Han var født formand for fattigkommissionen og fortsatte som valgt formand for sogneforstanderskabet i 1842. Han var derefter formand indtil han i 1858 kom på kant med de øvrige medlemmer og trak sig helt ud af arbejdet.

Han syntes at være en meget kompetent og myndig formand, og det fremgår af protokollen, at han var stærkt engageret i de sociale sager.

Jersie-Kr. Skensveds sogneforstanderskabs protokol påbegyndes i 1842 og vi vil bruge denne til at belyse, hvorledes disse første delvis folkevalgte institutioner arbejdede.

De første medlemmer var kapellanen, polimester kancelliråd Bluhme og kancelliråd Nøhr fra Vallø Stift samt 6 bønder. Kapellanen allierer sig med politimesteren og der indledes med brask og bram et rigtigt "lov- og orden- program" på det allerførste møde den 3. febr. 1842. Sammen med Havdrup-Solrød udarbejdes et forslag til begrænsning af "Gilder og Lystighed" til kun 3 dage i fastetiden og til kun at vare til kl. 2 nat.

Derudover foreslås i en skrivelse til amtsrådet, at der oprettes et tvangsarbejds hus i amtet til forebyggelse af "den store Byrde der påføres Sognene af den Sværm af Betlere af begge Køn og alle Aldre, som ikke har megen Følelse for Moralitet og Sædelighed - og som fører Husmænd og Inderster i Fordærv.....".

Lars Larzen *Niels Lorenz Jørgen Larsen*
Hans Egebo *Peder Mortensen*

Det første sogneforstanderskab i Jersie-Kr. Skensved sogne. Vi ser at de valgte bønder nu med en undtagelse selv kan underskrive protokollen.

Der kommer dog også mere prosaiske ting på dagsordenen i de kommende måneder, og man tager fat på problemer med betaling af nye veje, idet man ikke mener at skulle bidrage til en ny vej fra Køge til Roskilde over Ulvemosen og ej heller til en ny vej Køge-Roskilde over Solrød.

En husmand fra Kr. Skensved får læst og påskrevet, da han frimodigt søger fattighjælp. Han får at vide at både han og konen er unge raske folk, der sagtens kan arbejde for føden - og desuden sidder han husfrit i kommunens fattighus.

I 1851 bliver den nye præst A.V.Holm formand og fungerer som sådan, indtil sogneforstanderskabet ophører i 1868.

Man må foretage store reparationer på kommunens 2 fattighuse og i 1853 må man atter tage forholdsregler mod kolera, der denne gang nu virkelig er nået til landet og hærger i København. Det besluttet at bruge skolerne og fattighusene til lasarettet. Samme år indkøbes der 21 læs tørv til sognets fattige.

I **Havdrup-Solrød** sogneforstanderskab arbejdes der med samme typer sager, fattighjælp, vejvæsen, skolerne og lærerboligerne, indkøb af tørv, samt en større og langstrakt sag om en indsidder i Havdrup, der bliver snydt for sin retmæssige aftægtsyndelse.

I 1853 må man afholde et ekstramøde, fordi der med kort varsel udskrives både valg til Folketinget og Landstinget og bl.a. må pastor Friis bekendtgøre valget fra prædikestolen.

Samme år er der en større opstandelse, idet en række husmænd i Havdrup skriftligt klager over et af sogneforstanderskabets egne medlemmer, sognefoged Niels Nielsen. Man glider af på sagen og beder om bedre begrundelser, og på næste møde afvises sagen endeligt. Men det var jo også bare nogle husmand, der klagede !!

Da pastor Friis kommer i modsætning til de øvrige medlemmer, bliver gårdbestyrer Peder Mortensen i Havdrup den første bonde, der overtager formandsskabet. I følge alle udsagn klarer han det godt og bliver som formand i mange år.

Peder Mortensen.

Sognerådene fra 1868 til 1. verdenskrig

I 1868 sker der den ændring, at sogneforstanderskaberne afløses af sogneråd, men derudover ser det ikke ud til at arbejdsopgaverne ændres meget. Der er dog ikke længere nogen fødte medlemmer af sognerådet, men der sker ingen større ændring i vælgergrundlaget. Kvinder, tyende og ubemidlede folk i tjenesteforhold havde stadig ikke valgret. I praksis var det bønderne der kom til at dominere sognerådene i de næste 40 år.

Igen tager vi protokollerne til hjælp for at se på sognerådernes arbejdsopgaver:

I **Jersie-Kr. Skensved** sogneråd bliver bonden Søren Pedersen den første formand og klarer det godt. Nu har man ikke længere præsten til med sin smukke håndskrift at føre protokollen, det må formanden nu selv gøre, og det bliver et krav til en formand, at han kan føre protokollen ordentligt og læseligt. Søren Pedersen ser ud til at klare dette tilfredsstillende.

Det er stadig de sociale sager, der dominerer rådets arbejde, og der må ustandselig tages stilling til folks ansøgninger om fattighjælp. Der er endnu ingen bestemte takster, og det er entydigt sognerådet der bestemmer, om en gammel kone skal have 60 eller 80 kroner i årlig understøttelse.

I 1888 er der en typisk sag med en fattig enke, hvor sognerådet får overtalt en svigersøn til at tage hende i pleje for 120 kr. årligt. Hvis han så beholder hende, så længe hun lever og betaler hendes begravelse, kan han frit beholde alle hendes ejendele.

Kommunens 2 fattighuse må ustandselig smårepareres og i Kr. Skensved må det udvides med 2 lejligheder.

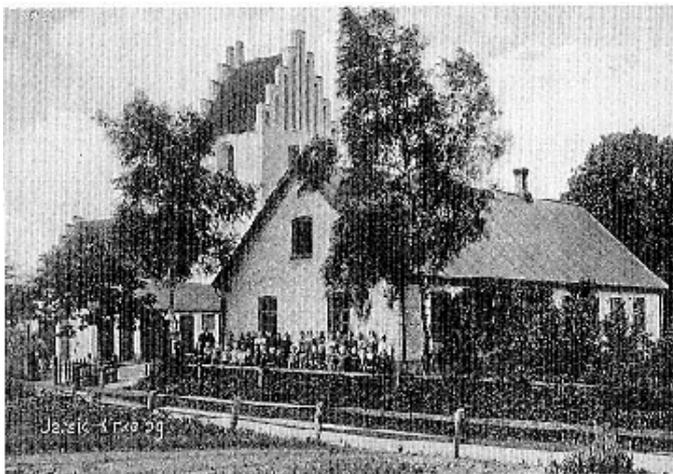
Der indkøbes stadig tørv til kommunens fattige.

Sognerådet nægter i 1886 at betale for en bro mellem Nordre og Søndre Gade i Jersie landsby.

I 1891 må sognerådet foranstalte bekæmpelse og indsamling af oldenborrer. Der gives 12 øre pr. pund og 2 mand udvælges til at modtage, veje og dræbe de indsamlede skadedyr.

Skolerne er også en ustandselig omkostning. I 1899 nægter man lærer Westergaard at få et værelse tapeteseret, men han får dog en ny kakkelovn.

I 1909 får lærer Wiskinge i Kr. Skensved lov til at bruge 20 kr. til indkøb af bøger og fysikinstrumenter, men han pålægges at føre lister over det indkøbte, som skal være skolens ejendom, ikke Wiskinges !!

Jersie gamle skole ved kirken. Bygget 1877

Hvor mange penge forvaltede sognerådet så ? Der udarbejdedes hvert år fine budgetter for kommunens udgifter og indtægter og i 1881 ser det således ud:

* Samlede indtægter: kr. 7.109 (nu er der indført kroner i stedet for rigsdaler og 1 RDI er ca. lig med 2 kroner)

* Samlede udgifter : kr. 6.079, heraf skolelærerlønninger i begge skoler kr. 2.316

* Indkomne skatter : kr. 2.368 i penge og kr. 1.163 i "formue og lejlighed".

Der indkommer ustandselig ansøgninger fra en masse godgørende foreninger, f.eks. Foreningen til Vildfarne Børns Redning, men det afviser sognerådet normalt.

I tiden op mod 1. verdenskrig begynder folk at indsende ansøgninger om tilladelse til at føre automobil på kommunens veje, men først i 1914 begynder man at give sådanne tilladelser.

Som det fremgår, var sognerådets opgaver overkommelige i Jersie -Kr. Skensved kommune.

Men i nabokommunen **Havdrup-Solrød** havde de skiftende sogneråd mere at se til:

Den første formand, gårdmand Peder Madsen i Solrød holdt kun et enkelt år, så blev han afløst af lærer Hans Andersen, Solrød som satte sig i respekt som en meget dygtig formand.

Hermed følger, for det nævnte, indført med bemyndigelse
Havdrup og Solrød Sogneråd d. 26. Feb. 1869
i bevidenhed
H. Andersen
Sund
Walthermanns julegaver og gavekontor i København

Hans Andersen.

Alle breve var naturligvis håndskrevne. Her skriver Hans Andersen til "Welbyrdig Hr Regeringssekretair Eberling (herredsfogeden)

I de kommende mange år skifter formandsjobbet meget tit, ofte hvert år mellem Havdrup og Solrød, så man får indtryk af, at der herskede en betydelig rivalisering mellem de 2 sogne.

Sognerådet beskæftiger sig med de samme sager som nabokommunen: fattigsager og ansøgninger om alderdomsunderstøttelse, indkøb af brændsel til kommunens fattige, åstedsforretninger når folk bliver uenige om private veje, nægtelse af tilskud til alverdens foreninger, protester mod skatteansættelser (sognerådet satte folk i skat efter bedste skøn), vejenes vedligeholdelse, en ny kakkellovn til Solrød skole, udnævnelse af ligsynsmænd, snefogeder og brandfolk, anbefalinger af statslån til husmænd, automobilkørsel på kommunens veje m.m.m. Der ydes dog mindre tilskud til de nyligt opståede sygekasser. Men 2 store problemområder kommer til at dominere arbejdet i hele perioden:

Den nye stationsby på Ulvemosen, som opstår efter at jernbanen København - Roskilde - Køge og videre sydpå er anlagt i 1870, og de dermed forbundne **skoleforhold** giver en masse problemer, som sognerådet er længe om at tage ordentlig fat på. Det virker som om bønderne i sognerådet helst ikke vil beskæftige sig med den nye by og længe lader tingene gå sin tilfældige gang. Efterhånden er man dog tvunget til at tage stilling til problemerne.

Der bosætter sig mange unge familier og man prøver længe at klare de stigende skoleproblemer ved et samarbejde med nabokommunen om Kr. Skensved skole, men efterhånden mister befolkningen tålmodigheden og opretter Havdrup Friskole.

I 1902 tager man så fat på at få bygget en skole i stationsbyen, og kort efter må friskolen så lukke, da sognerådet siger tak for hjælpen og inddrager sit hidtidige tilskud til skolen. Skolen bliver så opført for det billigste tilbud på 15.100 kr. og indvies i 1903.

Sognerådet var længe om at tage udviklingen alvorligt og støtte den nye by. Der er dertil en masse andet, når en ny by skal etableres: veje og kloaker, fortove, vandforsyning, byggesager og dispensationer o.s.v. I første omgang må folk for egen regning rørlægge grøften ud for deres ejendom og anlægge eget fortov. Sognerådet må til sidst kautionere for et lån til vandværket, men gadebelysning bliver borgernes egen sag.

*Havdrup station ca. 1910.
Jernbanen, der blev anlagt i 1870 ændrede helt Ulvemosen, der blev til Havdrup stationsby og kommunens største bebyggelse.*

Sognerådet vil ikke betale for en ny kirkegård ved stationsbyen, og man betaler kun selve brandsprøjten, medens borgerne selv må betale sprøjtehuset.

I 1908 kommer der en stor revision af valgloven som giver kvinder og folk i tjenesteforhold valgret. Dette får balancen i sognerådet til at tippe over, så folk fra Ulvemosen kommer til at dominere. Det hjælper naturligvis på bevillingerne og indstillingen til den nye og stærkt voksende stationsby.

Det bliver endvidere nødvendigt at bygge en ny forskole i Solrød og hovedskolen må have nyt tag. Men man nægter tilsyneladende at tage udviklingen ved Solrød Strand alvorligt og vil ikke gøre vejene i området offentlige.

I 1908 afholdes der en folkeafstemning om undervisning hver dag i kommunens skoler. Dette urimelige forslag, der vil lægge beslag på børnenes tid, bliver naturligvis forkastet med 158 stemmer mod 63 !

Også her er sognerådet dygtige budgetlæggere, f.eks. ser budgettet for 1908 således ud:

- * budgettet balancerer med kr. 16.576. Heraf:
- * skolevæsenet med udgifter på kr. 4.773
- * fattigvæsenet med udgifter på kr. 3.014
- * vejvæsenet med udgifter på kr. 1.360

Men i 1905 har sognerådet dog måttet skrive til amtsrådet og bede om lov til en ekstra skatteudskrivning, da budgettet er overskredet med hele 926 kr., en ganske stor procentuel overskridelse af et budget på 15.000 kr.

Sognerådene under og efter 1. verdenskrig

Verdenskrigens udbrud i 1914 kommer til at lægge ekstra byrder på sognerådene i vore kommuner. Man bør erindre sig, at der ikke var nogen kommunalt ansatte administratorer, men at alt arbejde udførtes af sognerådets medlemmer. Brevskrivning, regnskaber, skatteopkrævning, udbetaling af sociale tilskud, tilsyn med skoler, byggesager, folkeregistrering og alt andet administrativt arbejde. Medlemmerne fik et mindre honorar for deres ulejlighed, men verdenskrigen i 1914 gjorde deres arbejde langt besværligere.

Vi kigger igen i sognerådsprotokollerne for Jersie-Kr. Skensved og Havdrup-Solrød sogne:

Allerede 1. september 1914 foreligger der en del nye cirkulærer fra Ove Rodes Indenrigsministerium og det besluttes at indkøbe kul til de alderdomsunderstøttede i kommunen. Der nedsættes senere et

dyrtidsudvalg, som skal sørge for billige madvarer til trængende beboere, der så efter ansøgning kan få 50% rabat på indkøb.

Der vælges en brændselstillidsmand og der indkøbes et parti kartofler til kommunens beboere. Der nedsættes et udvalg til at arbejde med "dyrtidshjælpen" og der iværksættes tælling af svinebesætninger. Mest tidskrævende er arbejdet med at administrere forskellige rationeringer og de tilhørende mærker. Der er rationering på bl. a. svinefedt og petroleum. Mange ansøger om ekstra petroleumsmærker og mange får tildelt 4 ekstra mærker.

Torsdag d. 16. Marts 1917 afholdt Sognerådet almindelig generalforsamling i Havdrup Hotel med følgende dagsorden:

1. Rekonstruering af viden om salg af kartofler: Toget til efterretning.
2. Rekonstruering om begrænsning af forbruget af Benzin m. v. Toget til efterretning.
3. Tilleg til Rekonstruering af den 16. Februar 1917 om begrænsning af forbruget af lys og brændsel i butikker, restauranter samt Toget til efterretning.

Dagsorden for møde i 1917 hvor der startes med at behandle alverdens cirkulærer om begrænsninger på grund af krigen.

Regler for salg af kartofler og benzin samt om begrænsning af forbruget af lys og brændsel.

Krigen er også årsag til en større batalje i Jersie-Kr. Skensved, idet borgerne i Kr. Skensved arbejder ihærdigt på at bevæge sognerådet til at udsætte et planlagt skolebyggeri i Jersie til efter krigen på grund af "dyrtiden". Men der er flertal for at arbejde videre med projektet og der optages et lån på 30.000 kr.

Medlemmerne af Havdrup-Solrød sogneråd i 1917. De tog slæbet med de ekstraordinære forhold under krigen.

I midten formanden musiker Jens Sørensen i Havdrup, medlem fra 1907 til 1937 og formand fra 1917 til 1921.

Det varer endnu mange år, før der kommer kvinder i sognerådet.

Det ser ud til, at krigsforholdene har motiveret sognerådet til ekstra sparsommelighed på flere områder:

- en enke, der søger om tilskud til øjenbehandling på Rigshospitalet henvises til at søge om "friplads"
- der nægtes helt kategorisk tilskud til de lokale fagforeninger, der troligt søger om tilskud hvert år
- et optagelseshjem ansøger om nyt tøj til en beboer fra kommunen. Han får bevilget et sæt arbejdstøj, da man frygter han vil forlade hjemmet, hvis han får et pænt sæt tøj.

Dog får en enke i Solrød bevilget et brokbind efter ansøgning !

Efter krigen begynder hverdagen igen og i 1919 beslutter Havdrup-Solrød sogneråd at indføre undervisning hver dag i kommunens skoler. Der protesteres, men man fastholder beslutningen.

En biografejer får tilladelse til at vise "levende billeder" 12 gange om året på Havdrup Hotel, men danselærer Carlsen nægtes tilladelse til at afholde afdansningsbal samme sted.

Der udstedes beværterbevillinger til 140 kr. for udskænkning af brændevin og stærke drikke

strup.

Karlslunde-Karlstrup Kommune.
Areal 2015 ha.

I 1925 opdyrket Areal 1603 ha, Skov 9 ha, Moser 11 ha, Vandarealer 9 ha.

Indbyggere: Faktisk Befolkning 5. Nov. 1925: 1233, heraf 652 Mænd, 581 Kvinder. Opført i Folkeregistret 5. Nov. 1925: 1237, 1. Okt. 1928: 1265. Ingen bvmæssig Bebyggelse.

Kommunevalg Marts 1925: Antal Vælgere 586, heraf 281 Mænd, 305 Kvinder. Antal afgivne Stemmer 347, heraf 216 Mænd, 131 Kvinder. Af de afgivne Stemmer var 112 paa Radikale, valgt 3 Medl., 64 paa Socialdemokrater, valgt 1 Medl., 168 uden Betegnelse, valgt 5 Medl., ugyldige 3.

Faste Ejendomme i 1927: 376 Ejendomme til Vurderingssum 5.587,000 Kr., heraf Grundværdi 3.088,000 Kr., 428,4 Tdr. Hartk., herunder 118 Landbrugsejendomme til Vurderingssum 3.634,000 Kr., heraf Grundværdi 2.263,000 Kr., 407,2 Tdr. Hartk., nemlig 1 Gaard over 12 Tdr. Hartk. til Vurderingssum 217,000 Kr., heraf

Marts 1927: 24,310 Kr.

Folketingsvalget Dec. 1926: Antal Vælgere 664. Antal afgivne Stemmer 491. Kommunist 1, Konservative 54, Radikale 139, Reiserbundet 5, Socialdemokrater 116, Venstre 175, ugyldig 1.

Sogneraadet.

Andersen, Hans Peter, f. 23. Sept. 1880 i Karlstrup, Søn af Gaardejer Rasmus Andersen og Hustru Bodil, f. Olsen. Gift 2. Juni 1911 med Agnes Ingeborg A., Datter af Gaardejer Hans Madsen, Karlstrup, og Hustru Ane, f. Petersen. Elev paa Vestbirk Højskole 1902-03, paa Tunc Landbrugsskole 1907-08, Gaardejer, Steenagergaard, 1911 (i Slægtens Eje fra før Udflytningen fra Byen i 1806). Medlem af Kornnævnet 1917-19, af Hjælpekassens Bestyrelse 1921-25. Medlem af Sogneraadet 1925 (Venstre), Medlem af alle Udvalgene. Sogneraadetsformand 1927. Adresse: Karlstrup nr. Taastrup.

Vi har ingen protokoller for Karlstrup sogn, som var en del af Karlslunde-Karlstrup kommune. Her er nogle tal fra 1927 for hele denne kommune. Indbyggertallene er typiske for landkommunerne på denne tid. Jersie-Kr.Skensved var noget mindre, men Havdrup-Solrød lidt større. Billedet er sognerådsformanden Hans Peter Andersen, Steenagergård, Karlstrup. Fordelingen af stemmer ved valgene til Folketinget og til sognerådet er også typiske.

[Danmarks kommunale Forvaltning 1929]

1930-erne bliver en krisetid med arbejdsløshed og ganske alvorlige problemer for landbruget. Vi har kigget i **Jersie-Kr.Skensveds** sognerådsprotokol for denne periode, og har set på året 1933 - midt i kriseårene:

Socialminister K.K. Steincke

Der nedsættes et udvalg for "kontrol med arbejdsløse" og et "udvalg for krisehjælp og uddeling af kødkort". Der bliver udbetalt "vinterhjælp" til 44 personer, som tilsammen får 1790 kr, hvoraf statskassen refunderer 3/4 af beløbet. Senere på året udbetales ligeledes "sommerhjælp". Ministeriet for Offentlige Arbejder giver tilskud til vejarbejde for at afhjælpe arbejdsløsheden. Der arbejdes med skovl, spade og trillebør. Det kendte "Kanslergadeforlig" som løste lidt op for krisen, blev indgået dette år og et af elementerne var socialminister K. K. Steincke's "Socialreform" fra 1933.

Vi ser, at de gamle begreber Fattigforstander og Værgeråd falder væk og erstattes af *Socialudvalg* og *Børneværn* .

Senere oprettes også et "svinereguleringsnævn".

Men der er også lyspunkter i disse kriseår: Sognerådet beslutter at bygge et badehus og en badebro ved Jersie Strand, og sognerådsformanden P.M.Poulsen (Frihedstoft) stiller sin egen strandgrund til rådighed. Der er begyndt en udvikling ved både Solrød Strand og Jersie Strand og i 1935 indvies "Betonvejen" - et meget moderne vejanlæg langs med stranden - med stor festivitas og en masse pæne ord. Vi ser i lokalavisen et flot billede, hvor stiftamtmandens høje Ford A sprænger den dannebrogfarvede silkesnor.

I 1937 må man foretage omvalg til sognerådet, fordi der protesteres mod at en nylig tilrejt vælger endnu ikke er fyldt 25 år og dermed ikke er berettiget til at stemme.

Forholdene bliver lidt bedre i slutningen af 1930-erne, men så kommer 2. verdenskrig.

Sognerådsarbejdet under 2. verdenskrig

Vi bruger atter **Jersie-Kr.Skensveds** sognerådsprotokoller for at skildre forholdene under 2. verdenskrig:

Da krigen starter i september 1939, er der endnu ingen særlige foranstaltninger, men det virker som om sognerådet venter et større arbejde - det er måske erfaringer fra 1. verdenskrig, der skræmmer. Man beslutter at forbedre kontorforholdene, og der anskaffes både en skrivemaskine til kontoret og der indlægges sågar telefon.

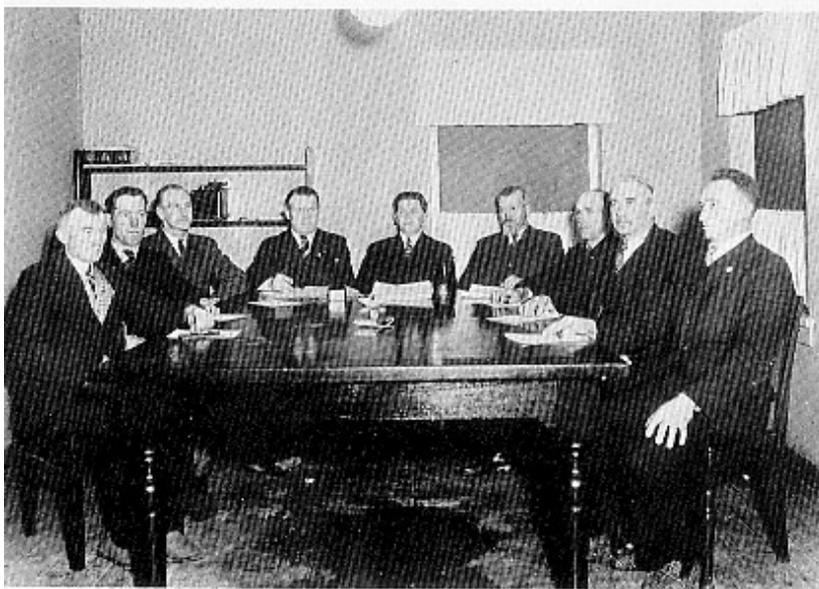
Samtidig beslutter man at oprette en ugentlig kontortid om fredagen kl. 15-17.

Det er jo stadig sognerådets egne medlemmer, der står for alt det administrative arbejde, og både formanden, kassereren, folkeregisterføreren og socialformanden får lidt honorar for arbejdet.

Krigen rykker nærmere, og nu begynder vanskelighederne. Der indføres mørkelægning i oktober 1939 og der indføres sukkerrationering. Nu begynder besværet med at uddele og administrere rationeringsmærker igen ! Snart efter rationeres også smør og margarine og naturligvis kaffen, sålænge den overhovedet findes i landet.

Nu må der oprettes kornnævn og brændselsudvalg igen, og der må atter sikres tørv til aldersrentenydere og skolerne. Sognerådet bliver pålagt at indsamle brugt emballage, og får henvendelser fra Danske Kvinders Samfundstjeneste om indsamling af nedfaldsfrugt til marmelade.

I marts 1940 får sognerådets børneværnsudvalg til opgave at sikre en forsvarlig indkvartering af finske børn i danske hjem påbudt af et indviklet cirkulære fra Socialministeriet.

Her er Jersie-Kr. Skensved sogneråd samlet i den kolde vinter 1941. Det ses på kludeskoene og uldvestene under jakken, at der endnu ikke er anskaffet en kakkellovn til kommunekontoret.

Fra venstre om bordet sidder 3 socialdemokrater, 2 radikale og 4 venstremænd. Den klassiske partideling i mange danske landsogne.

I midten formanden Hans Pedersen (radikal)

Arbejdet er nu blevet mere omfattende, og i 1942 begynder man at drøfte, om der burde ansættes en lønnet kommunesekretær. Det bliver nu ikke til noget, men man anskaffer dog en kakkellovn og et større kartoteksskab til kontoret. Først i 1949 træffes beslutning om sekretæren.

Krigen kommer nærmere og i de sidste år bliver det alvor. Der foranstaltes difteritisvaccination af alle kommunens børn, og sognerådet pålægges at oprette et hjælpekorps og udarbejde planer for evakuering. Kommunen skal i alt være klar til at modtage 1485 evakuerede københavnere.

Efter politiets arrestation oprettes et kommunalt vagtværn og et korps af extra brandfolk til at assistere Falck.

I protokollen ser vi, at hvert sognerådsmøde starter med "gennemgang af modtagne cirkulærer" og det må undre, at "Departementschefstyret" fungerede så godt.

Men trods krigsforholdene er der også andre sager på dagsordenen. Selv om man i 1942 har besluttet at udbygge Kr. Skensved skole, får sognerådet i februar 1945 en alvorlig påmindelse om, at kommunen ikke har efterlevet skoleloven af 1937 og det besluttet at foretage forskellige byggearbejder på begge skoler og at ansætte 2 ekstra lærere.

Budgetterne er steget, og i 1944 er det samlede budget på 112.000 kr.

Tiden efter krigen i kort form..

Udviklingen i vore 3 tidligere landkommuner efter krigen er velkendt og skal her kun nævnes i kort form. Sommerhusbyggeriet og senere den faste bosættelse tager fart langs Køge Bugt og giver sognerådene nye udfordringer. Samtidig vokser Havdrup Stationsby og parcelhusbyggeriet begynder i landsbyerne. Skolerne må udbygges og den kommunale administration vokser og må nu udføres af fast ansat personale i skattevæsen, skole- og kulturvæsen og i de tekniske områder.

Vi bruger "Trap Danmark" fra 1955 til at beskrive det voksende befolkningstal i årene efter krigen:

Befolkningstal	Jersie sogn:	Kr. Skensved s.:	Havdrup sogn:	Solrød sogn:	Karlstrup sogn:
Året 1901	401	319	687	454	264
Året 1930	491	353	1051	613	272
Året 1955	791	309	1226	1084	396

Tallene afspejler både, at der sker et fald i befolkningstallet i landsbyerne på grund af færre tjenestefolk, en stigning i strandområderne efter krigen og en stigning før 1930 i Havdrup stationsby.

I 1958 begynder den 116 år gamle kommunale inddeling at være utidssvarende og folketinget nedsætter en kommission, der skal foreslå et system af større kommuner. Kommissionen barsler i 1964 med et moderat forslag, men endelig i 1968 kommer det endelige forslag, der afliver en masse små kommuner og inddeler landet i 175 "stor-kommuner".

Forslaget for vort område går ud på at danne den nuværende "Solrød kommune" bestående af de 5 sogne, som denne beskrivelse omfatter. Det skaber en vældig utilfredshed i den hidtidige Karlslunde-Karlstrup kommune, som iflg. forslaget vil blive delt imellem Solrød og Greve kommuner. Efter store protestmøder anlægger sognerådet ligefrem sag mod Indenrigsministeriet, men taber i Østre Landsret. Den nuværende Solrød kommune er en realitet fra 1. april 1970 og sognerådernes æra er ude.

Gennemlæsningen af de i denne artikel nævnte protokoller fra 1802 og til perioden efter 2. verdenskrig giver anledning til et par tanker om sognerådsarbejdet og det lokale selvstyres udvikling i denne periode. Det er meget almindeligt at anvende begrebet "sognerådsarbejde" i en nedsættende betydning - som et begreb der dækker snævre og bagatelagtige beslutninger. Tanken strejfer naturligvis, når man læser, at sognerådet sidder og tager stilling til en gammel kones brokbind og andre småsager som anskaffelse af en kakkellovn eller tapetesering af en lærers soveværelse.

Man bør i stedet for kippe med flaget for de folk, der tog arbejdet på sig og fik skabt det lokalstyre, vi kender i dag. De påtog sig løbende flere og flere af de opgaver, der opstod, og som der simpelt hen ikke var andre instanser til at tage sig af - incl. brokbindet og lærerens kakkellovn! Der er blevet arbejdet målrettet og dygtigt med budgetter og alle skatter er krasset ind personligt af sognerådets medlemmer. De sociale forhold er blevet håndteret seriøst og forsvarligt. De fattige har fået brænde og tørv til kakkellovnen, og en enke har fået en væv som starthjælp. Fattighuse, skoler og veje er blevet vedligeholdt, og sognerådene har uden hjælp fra embedsmænd udført et kæmpearbejde under to verdenskrige.

Vi bør være stolte af de folk, tidligere generationer valgte til at forvalte vore sogne!

Kildehenvisninger:

Fattigkommissionen for Havdrup-Skensved Sognedistrikt 1802-1853
V. Mortensen : Karlslunde Sogn [1939]
Havdrup-Solrød Sogne "Sognebogen" [1949]
Jersie-Kr. Skensved Sogneforstanderskab og Sogneråd 1842-1890
Jersie-Kr. Skensved Sogneråd - Regnskaber og Skrivelser 1881-1929
Jersie- Kr. Skensved sognerådsprotokol 1891-1916
Jersie-Kr. Skensved sognerådsprotokol 1933-1949
Havdrup-Solrød Sogneforstanderskabs protokol 1852-1870
Kopibog for Havdrup-Solrød sogneråd 1869-1920
Havdrup-Solrød sogneråds protokoller 1871-1902 og 1902-1920
Diverse billeder Solrød Lokalhistoriske Arkiv
Trap Danmark [1955]